

ISLOM OLAMINING BUYUK MUHADDISI IMOM BUXORIYNING
MA'NAVY DURDONASI

UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND FUTURE TECHNOLOGIES

"Ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti

M.X.To'xtayeva

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: Matlubatuhtaeva9@gmail.com

Telefon: 90 813-13-23

Annotatsiya: Ushbu maqolada Imom Buxoriy ijodiy merosida Islom dini insonlar e'tiqodini mustahkamlab, ular uchun ma'naviy ozuqa, qadriyatlarning umumbashariy ahamiyatga ega ekanligi, yoshlar ongiga allomaning buyuk hizmatlari haqida ma'lumotlar berilgan. Allomaning buyuk merosi haqida Islom dinida shunday ajoyib g'oyalar, qarashlar, ta'limotlar, falsafiy axloqiy qoida va o'gitlar mavjudki, ularga amaliy faoliyatda asoslanish kabi bir qator masalalar ko'rilgan.

Kalit so'zlar: Sahihi Buxoriy, Kitabul adab, Masjidi Kalon, insonparvarlik, ta'lim-tarbiya, g'amxo'rlik va tarbiyalash, mehr-oqibat, Qur'oni karim.

Islom dinining muqaddas kitobi – Qur'oni karimda g'oyalar, qarashlar, falsafiy, ma'naviy axloqiy qoida va o'gitlar o'rin olgan Islom dini asoslarida shariat, qonun - qoidalar bilan bir qatorda, axloqiy kamolot, madaniyat, ma'naviyat, ma'rifat, qadriyat, halollik, poklik, imon e'tiqod, [] ishonchu ixlos va vijdon bilan bog'liq bironta ham masala e'tibordan chetda qolmaganligini ko'ramiz. Islomda dunyodagi har bir mamlakat va xalq har kun duch keladigan, insonni tarbiyalash, jamiyatni yuksaltirish uchun xizmat qiladigan dunyoviy masalalar asosiy o'rinni egallaydi[.] Imom Buxoriyning shoh asari bo'lmish «Sahihi Buxoriy» yoki «Jome'us sahih» kitobi butun islom ummatining ittifoqi ila Allohning kitobi – Qur'oni karimdan keyingi eng to'g'ri, eng sahih kitob deb e'tirof qilingan. Imom Buxoriy mashhur «Jome'us sahih» kitobining «Kitabul adab» nomli bobida odob-axloqqa oid hadisi shariflarni keltirganlar. Albatta, hadisi shariflar Muhammad Payg'ambarning muborak og'izlaridan chiqqandan so'ng sahobalar tomonidan katta e'tibor va ehtirom bilan qabul qilib olingan va undan so'ng ulardan keyin kelgan avlodlarga ishonchlik asosda naql qilingan.

Imom Buxoriy hadislarini kitoblariga yozganlaridan so'ng kitobni oddiy odamlarga, tengdoshlarga, shogirlariga va boshqalarga o'qitganlar. Imom Buxoriy Buxoroga kelganlarida u yerda juda katta «Masjidi Kalon» bo'lgan. Dars o'tganlarida ma'lum bir masofada muballig'lar (yetkazuvchilar) turib, Imom Buxoriyning gaplarini xalqqa yetkazib turgan. Hamma ularni eshitib, yodlab, yozib borgan. Ana shu tariqa Imom Buxoriy o'z kitoblarini o'qitganlaridan so'ng shogirdlaridan kim bu kitobni yozgan yoki imom qo'lidagi nusxadan ko'chirgan bo'lsa, uning oldilarida o'tirib, muhaddislarning muqobala deb ataydigan uslubini qo'llab, solishtirib chiqqan.

Har bir so'zi so'ziga to'g'rimi, yo'qmi, solishtirib chiqib, xato bo'lsa, bir belgi qo'yib, chetidan to'g'ri variant yozilgan. Agar biror so'z yoki biror qator noto'g'ri ko'chirib yoki takror yozilgan bo'lsa, uni o'chirib yuborish mumkin bo'lmagan. Agar, qaysi bir qo'lyozmada biron

narsa o'chirilgan bo'lsa, bu yerda xiyonat bor ekan, deb hech kim qabul qilmagan. Ya'ni, ehtimol kerakli narsa o'chirilgandir, degan shubha bilan u qabul qilinmagan. O'sha xatoning ustiga chizib qo'yish bilan to'g'rilangan. Ustiga chizilganining tagida nima borligini hamma biladi. Shuning uchun o'sha ko'chirib olingan nusxani ustozning o'zi oxirigacha o'tirib, ko'rgan. Solishtirish paytida shogirdning nusxasini ustoz qo'liga oladi, ustozning nusxasini shogird qo'liga oladi-da, solishtiriladi. Oxirgi harfigacha to'g'ri bo'lgandan keyin ustoz «Men shogirdim Falonchi o'g'li Fistonchiga falon kunlari, shuncha muddatda o'zimning kitobimni o'qitdim. U ko'chirib oldi, tekshirdim, hech qanday xatosi yo'q, bunga ijozat beraman», degan ijozatnoma yozib bergan. Bu boradagi kitoblarni o'qitish, o'sha qo'lyozma kitobni uyda saqlashning ham qonun-qoidalariga bo'lgan. Shogird uni qanday holatda saqlaydi? Sandiqning ichida kitobdan boshqa narsa bo'lmasligi kerak. O'zidan boshqa odam sandiqni ochmasligi kerak. Sandiq qulfli turishi kerak va shunga o'xshash boshqa bir qancha shartlari bor. O'sha shartdan birortasiga amal qilinmasa – tamom, o'sha qo'lyozmaning qadri ketadi, birov unga ishonmaydigan bo'lib qoladi.

Demak, qo'lyozmalar shu tarzda birin-ketin o'tib, Imom Buxoriydan bizga qarab kelavergan. Chop qilingan bo'lsa, qaysi qo'lyozmadan qilinganligi ochiq-oydin yozib qo'yilgan. Xullas, har bir hadis o'quvchiga, har bir hadis eshituvchiga o'zining silsilasi paydo bo'ladi. Hadis to'g'risida gap ketayotganda hadisning bu tarafida hadis o'rganayotgan tolibi ilm tursa, u tarafida Muhammad Payg'ambar turishlarini unutmaslik kerak bo'ladi. Mana shu biz o'rganayotgan «Al-adab al-mufrad» [] kitobi boshida ham o'sha narsaga ishora bor.

Har qanday xalqning, jumladan, o'zbek xalqining ham ma'naviy qadriyatlaridan biri, madaniyati va tamaddunining namoyandasi til bo'lib, uni o'rganish Alloh taolo qo'shiqlari, she'r va erkalash qo'shiqlari shaklida ona mehridan boshlanadi. O'zbek xalqining qadimiy an'analaridan biri ona tilini o'rganishdir. «Alla» qo'shig'ida onalar farzandlariga o'z tilaklari, ezgu niyatlarini o'zgacha ohang bilan ifodalaydi, kundalik hayotda ularning so'zlarini o'rgatadi. Ona qo'shig'ining ovozi va ohangi bola e'tiborini tortadi. Bolalar o'z nutqida avval tovush va so'zlarni, so'ngra ibora va jummalarni qo'llaydi, asta-sekin maktabgacha yoshdagi davrda ona tilini, tilning boyligi, nozikligi, tuzilishini amaliy jihatdan o'rganadi.

Xulosa qilib aytganda, rang-baranglikda uyg'unlik bo'lgan bag'rikenglik o'zbek xalqining milliy-diniy boyligidir. Amerikalik olim Semyuel Xantington «sivilizatsiyalar to'qnashuvi» deb atagan global voqelik, birinchi navbatda, dinlar orasida namoyon bo'ladi. Shunday ekan, bugungi kunda diniy qadriyatlarga munosabat va bu munosabatlar asosida yuzaga keladigan muammolarga yechim izlash har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonning davlat va din munosabatlarida barkamollik, bag'rikenglik va multikul'turalizm modelining mantiqiy davomi va mafkuraviy yanada rivojlanishi uning islom birdamligi namunasidir. O'zbekistonda dinlararo va millatlararo munosabatlardan namuna olsa bo'ladi. Barcha millat va din vakillari bir oiladek do'stona yashaydi, bundan keyin ham yashaydi. Jahon hamjamiyatiga ayon bo'lgan haqiqat shuki, O'zbekistonni dinlararo muloqot markaziga aylantirish jarayoni bugun ham muvaffaqiyatli davom etmoqda. O'zbekistonda milliy qadriyatlarga sodiqlik va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish tendentsiyalari respublikani modernizatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, bugungi globallashuv keskinlashayotgan bir paytda yosh avlodni ana shu qadriyatlar doirasida tarbiyalash juda muhim. Zero, yoshlarning diniy axloqiy qadriyatlardan uzoqlashishi ularning

urf-odat va an'analarimizda to'g'ri kelmaydigan xatti harakatlarni qabul qilishiga, zararli oqim va odatlar tuzog'iga tushib qolishga sabab bo'lmoqda. Shu ma'noda, kelajagimiz bo'lgan yoshlarimizni milliy, ma'naviy-madaniy qadriyatlarga moslab voyaga yetkazish barcha - otalar, pedagoglar, jamiyatning burchidir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Imom Buxoriy ta'rifi /G'oya muallifi Sh.Umarov - Samarqand: Imom Buxoriy xalqaro markazi, 2018. - 320 b.
2. Imom Buxoriy «Al-adab al-mufrad» / Tarjimonlar Sh.Boboxonov, N.Abdumajid - Toshkent: Movarounnahr, 2006
3. Imom Buxoriy «Al-adab al-mufrad» (Odob-axloqqa oid hadislar. Saylanma)//Tuzuvchilar: Z.Islomov, A.Abdullayev - Toshkent: Toshkent Islom universiteti, 2008.
4. Imom Buxoriy Al-adab al-mufrad (Adab durdonalari). - Toshkent, O'zbekiston, 1990.